

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

בבא קמא דף עב

דלא אכלי בישראל דתורא

רב נחמן הסביר מדוע אמש טעה בדין, משום "דלא אכלי בישראל דתורא". רש"י מבאר שהפירוש הוא 'לא דקדקתי בטעמו של דבר'. תוס' לומדים כפשוטו שהיה שרוי בתענית.

הפרי צדיק (פרשת ראה אות ה) כתב ששני הפירושים חד הם. שע"י שאדם אוכל בשר יש לו חיות וכוח לעיין בטעמי תורה. וכן כתוב בגמ' בעירובין שע"י שתיית רביעית יין נעשית דעתו צלולה.

בספר עת האוכל (אות א) לרבי צדוק הכהן, מבאר שכאשר הת"ח אוכל כראוי, הוא מקבל חיות מהמאכל שעל ידו יכול להוסיף חכמה ודעת. אך אם אוכל אכילה גסה, נגרם לו טמטום הלב והמוח.

ויצוין לליקוטי מוהר"ן (יז, ג) שהקליפות רוצות לינק מהאדם חיות ע"י מאכלו. אם אדם אינו אוכל כלל, הקליפות רעבות ומבלבלות את דעתו. אם אוכל יותר מדי, הקליפות מקבלות כוח מרובה ואז הן משתלטות עליו. על כן יש לאכול קמעא, ועי"ז יסיר מעליו כל הדאגות והטרדות ויהיה פנוי ללימוד התורה.

במידה מסוימת, דברי רבי צדוק ורבי נחמן מנוגדים זה מזה. שכן לרבי נחמן האכילה נותנת כח לקליפות ואז הן מניחות לאדם, ולדברי רבי צדוק המאכל עצמו מביא חיות לאדם.

עכ"פ הכל עולה למקום אחד, שאכילה במידה נכונה מסייעת לאדם לעסק התורה ביישוב הדעת.

רבי צדוק (צדקת הצדיק אות רטז) מוסיף נקודה נפלאה. הקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית, וכשם שהעולם מתחדש כל יום, כך התורה מתחדשת כל יום, שהרי המערכות מקבילות - "אסתכל באורייתא וברא עלמא".

כשהקב"ה משפיע חיות חדשה לעולם, והאדם מתחבר לאותה חיות באופן נכון, ממילא הוא יכול לחדש חידו"ת. וזה שאמרו (מכילתא ר"פ בשלה) "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן", והיינו שבאכילתם את המן הם קלטו את החידוש של מעשה בראשית שהיה באותו זמן (שהתגשם בתוך המן), ובכך היה בידם להתחדש בתורה ולקבל אותה בסיני. וזה הפירוש בכך שת"ח שאוכל בשר, פירוש שמתחבר למעשה בראשית שנינים לו עתה, יש בידו לעמוד על אמיתתה של תורה.

בספר התניא (אגה"ק פרק כ) מבאר עוד שכידוע יש ד' דרגות בעולם: מדבר, חי, צומח, דומם. כדי להתחבר למקום הגבוה ברוחנית, צריך 'אור חוזר' שמגיע מתחתית העולם עד שעולה לנקודה הרוחנית הגבוהה ביותר. ועל כן: החי אוכל צומח, שלוקח דבר תחתון ממנו ומעלה אותו להיות חי. אדם אוכל בהמות וצמחים, ובכך נוצרת תנועה של עלייה. ובזה מבאר את הגמ' כאן, שע"י שאוכלים בשר, ובכך נוטלים את המדרגות התחתונות ומעלים אותן למדרגת אדם, עי"ז אדם יכול להתחבר לדרגות הגבוהות בתורה.

דף עג

תוך כדי דיבור

מבואר בסוגיא שיש שתי דרגות ב"תוך כדי דיבור": (א) כדי שאילת רב לתלמיד ('שלום עליך'). (ב) כדי שאילת תלמיד לרב ('שלום עליך רבי ומורי').

עסקנו בסוגיית 'תוך כדי דיבור' בנדרים דף פ"ז, ובנזיר דף כ"א, ונשוב ונשנה פרק זה בתוספת דברים ע"פ סוגייתנו.

הר"ן בנדרים מבאר את ענין תוכ"ד כדיבור, שאדם אינו גומר דעתו אלא אחרי תוכ"ד, ועל כן יכול לחזור בו כל שלא עבר זמן זה. האחרונים מקשים על הר"ן מכך שהגמ' בנדרים מביאה את דין תוכ"ד גם לענין קריעה על מת, ושם אין שייך ענין גמירות דעת.

על כן מבאר הגר"ש שקאפ (שערי יושר ה, כב) שדברים שנעשו בתוך כדי דיבור נחשבים כאילו נעשו בבית אחת, והיינו שפרק זמן זה הוא כביכול יחידת הזמן הקטנה ביותר.

ביאור זה מתחבר היטב לעניני מחשבה, וכפי ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל פעמים רבות. דהנה ידוע שבעשרה מאמרות נברא העולם, והמאמר הראשון הוא "בראשית". מה נברא במאמר זה? ואיתא בגר"א (אדרת אליהו בראשית א, א) שבמאמר זה נברא הזמן. זה גם ביאור המילה 'בראשית' דהיינו התחלה, שבבריאת הזמן נוצר המושג של 'התחלה'.

וביתר עומק: כיון שכל הבריאה נבראה ע"י דיבורו של הקב"ה - 'שהכל נהיה בדברו', הרי מחוייב שיהיה 'זמן', שכן דיבור נזקק לזמן. אם אין זמן לא שייך לקשר את ההברות זו עם זו ולייצר תוכן. וזה החילוק בין דיבור לראייה: בראייה תופסים הכל ביחד, ובדיבור יש צירוף של הברות שהאזן מצרפת אותן בזו אחר זו למשמעות שלמה. דיבור הוא גילוי של תהליך.

העולם כולו הוא גילוי של דיבור ה'. כלומר: גילוי של תהליך. כל ענינו של העולם הוא להביא להתקיימות מהלך שיש בו תחילה, אמצע, סוף. והוא מה שאמרו בזוהר (ח"ג דף צד ע"ב) מדוע נאמר "כי ששת ימים עשה ה'", והול"ל כי "בששת ימים", אלא שעצם המציאות של 'ששת ימים', היינו סדר הזמן, גם הוא חלק מהבריאה (ועי' שו"ת הרשב"א ח"א ס' תכד). כל צורת הגילוי של הבריאה היא ע"י דיבור שמגלה תהליכים.

וזו הסיבה שכל החפצים בעולם נקראים "דבר", שהוא מלשון דיבור. כי כל דבר הוא גילוי של דיבורו ית'.

מעתה מובן שיחידת זמן הקטנה ביותר היא הדיבור הקטן ביותר. מאחר והעולם הוא דיבור, הפרודות של הזמן שייכות לדיבור.

ונשוב לסוגיא, שנחלקו אם 'תוך כדי דיבור' הוא כשאלת תלמיד לרב או רב לתלמיד. ונראה כך, כיון שכל העולם הוא גילוי דיבור ה', יש ב' בחינות בדבר: הא' גילוי הקב"ה מלמעלה, שמדבר את דבריו ומגיע למטה. והוא בחינת 'שאלת רב לתלמיד'. הב' שבני אדם שומעים את הדיבור, ובאמצעות מעשיהם הטובים מגלים את דיבורו הנעלם של הקב"ה, ומוציאים אותו מן הכח אל הפועל. והוא בחינת 'שאלת תלמיד לרב'.

וזהו הדיון, כשאנו מבינים שהעולם הוא גילוי של דיבורים, האם מתמקדים בדיבור שמגיע מלמעלה או בדיבור שמתגלה בפועל ע"י בני האדם ובוקע ועולה מלמטה.

דף עד

שן ועין, טבי עבר ר"ג

היתה הו"א בגמ' שאם הרב הפיל את עין ושן עבדו גם יחד, ייצא העבד לחירות מכוח שניהם, ולא ישלם לו הרב מאומה. וקמ"ל מדרשת הפסוק שהעבד יצא בעינו או בשינו, ועל האבר הנוסף הרב צריך לשלם את דמיו.

הנה איתא בילקוט שמעוני (פרשת משפטים רמז שלט, בשם מדרש רבה): "מה טעם העבד יוצא בשן ועין, משום דכתיב וירא חם אבי כנען ויגד לשני אחיו בחוץ". הגר"א (אמרי נעם ברכות ה, א) מבאר יותר: "שהעבדות בא מכח קללת חם. ושם היה ב' דברים, א' וירא חם שהוא בעין, והב' הוא ויגד לאחיו שגמר דיבור הוא בשן, ולכך מן הדין היה שהעבד יוצא בשן ועין דוקא בתרוויחו, אלא שהקב"ה עושה חסד שהעבד יוצא באחד מהן".

ובזה מובנת ההו"א של הגמ' כאן, שכאשר הוציא האדון שן ועין, הרי העבד ייצא ע"י שניהם - שהרי כך היה צריך להיות מעיקרא.

ומדוקדק הדבר בילקוט שמעוני שם, שכן קודם הקטע שהבאנו, מעתיק הילקוט את הגמ' כאן. ומשמע שהדברים שייכים זה לזה וכו"ל.

בסוף הדף מובא מעשה שר"ג סימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה שבכך יכול להוציא את טבי לחירות. הבן יהודה מביא מהחיד"א (דבש לפי) בשם הרמ"ז שטבי היה גלגול של חם, והוא בירר את הטוב שבו ולכך נקרא טבי. ומוסיף החיד"א "כי טבי הוא כ' עם הכולל, וזה הך' נכנס באמצע אותיות חם והיה חכם, וכך אמר ר"ג כי טבי היה ת"ח". ומבאר הבן יהודה, כיון שטבי הוא גלגול של חם, וחטאו של חם היה שראה את ערוות אביו, על כן טבי נענש באיבוד עינו. וזה גם רמזו בלשון 'טבי' אותיות 'יבט' מלשון הבטה, שבא לתקן את ההבטה של חם.

ועולה שיש קשר בין שני הענינים שמופיעים בדף דידן, ששן ועין הם העונש של חם, וטבי שהוא גלגולו בא לתקן דבר זה.

ואולי יש להוסיף שעל כן טבי לבסוף לא יצא לחירות, משום שהתיקון של חם צריך להיות שן ועין, ואף שבכל עבד יש חסד של הקב"ה שלא ייצא בשניהם, אצל טבי עצמו שהיה גלגול של חם, לא הספיק הדבר ולא הושלם בעיני בלבד.

דף עה

מודה בקנס חלק ב'

לרב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, לשמואל חייב.

דיברנו על סוגיא זו לעיל בדף ס"ד, והבאנו מהרמ"ע מפאנו, שההקבלה ל'מודה בקנס' היא כשאדם עושה תשובה ומתוודה על חטאו, ובכך נפטור.

והבאנו את התימה, מה מועיל שאדם מודה בחטאו, הרי בבי"ד של מעלה יש עדים שמעידים עליו, ולשמואל אין ההודאה פוטרת. והבאנו מהרמ"ע וכן איתא בשם ר"פ מקורין שזה הפירוש בפסוק "מי יחיה משומו א-ל" שהוא אותיות "שמואל", דמי יכול לעמוד בשיטת שמואל. ועל דרך זה איתא בשם ר"ב מפשיסחא על הפסוק "וסלחת לעוונתי כי רב הוא", היינו משום שהלכה כרב דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור.

ועתה נוסיף דברים בגו. הנה בסוגיא אומר ר' יוחנן דאף שהמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, היינו דוקא כשההודאה מחייבת אותו בקרן, שרק אם מתחייב במשהו מועילה ההודאה. והחיד"א (דברים אחרים דרוש ז לשבת תשובה) מציין לספר יפה ענף על המד"ר, ובהקדמת המביא לבית הדפוס מביא יישוב בשם הגאון רבי אברהם ברוידא מפראג: איתא בגמ' ביומא (פו, ב) "נושא עוון ועובר על פשע, כך אמר משה, בשעה שישאל חוטאין לפניך עשה להם זדונות כשגגות". ולכא' תמוה מדוע לא התפלל משה שייעשו הזדונות כזכויות. אלא, שאם יהיו זדונות כזכויות לא יועיל הוידוי שהרי ההודאה אינה מחייבתו כלל, וכדי שתהיה "הודאה המחייבת", ביקש משה שיחשבו כחוטא בשוגג ועי"ז יהיה הדבר מקביל למודה בקנס שמתחייב בקרן.

אך עדיין קשה, דהרי אנו יודעים שבתשובה מאהבה הזדונות נעשין כזכויות, ומה נימא אז. אלא דהחיד"א עצמו (שם) מביא שכשישראל מתנהגים כבנים אין חשש של "מודה בקנס ואח"כ באו עדים", לפי שאותם עדים הם שלוחי הקב"ה שמעידים נגד האדם, אך אם האדם הוא בגדר "בן", אין אב מעיד על בנו. בתשובה מאהבה נחשב האדם בן למקום, ואז אין כאן כלל עדים. רק כשהאדם מוגדר בדרגת 'עבד', אז יש עדים שעומדים כנגדו, והפתרון הוא "מודה בקנס" בצירוף העובדה שזו "הודאה המחייבת" מפני שהזדונות נעשין רק כשגגות.

דף עו

כל העומד להיעשות בעשוי דמי

אליבא דר"ש, כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וכל העומד להיפדות כפדוי דמי.

רבי יוסף ענגיל בספרו בית האוצר (מערכת א כלל כז) מבאר את העקרון הזה, ע"פ מה שכתבו התוס' בסוגיא, דאימתי אומרים "כל העומד", רק כשהדבר הוא מצוה להעשות. וביאור הדבר הוא: "דהמחשבה ורצון לעשות המצוה עומדים במקום העשיה, וחשיבי מעשה, אלא דלא מחשיב ר"ש את המחשבה לגמרי כמעשה כי אם בצד מה, והיינו שכאשר המעשה עומדת להעשות ואין חסר רק העשיה בפועל, אז הוא שיש כח אל המחשבה להחשב במקום המעשה, משא"כ אם אין המעשה עומדת להעשות כלל, לא אלים כח המחשבה שתעמוד במקום המעשה כולה ותחשב כעשויה".

והדברים מתחברים היטב למה שכתב המהר"ל בקידושין (מ, א) אהא דאיתא שם "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וכו', מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה", שהקשו המפרשים דנמצא שורת הדין לוקה, דמאי שנא מחשבה טובה ממחשבה רעה. וביאר המהר"ל שבמחשבה טובה יש סיוע ממעל והמעשה ראוי להעשות, על כן המחשבה נידונית כאילו כבר נעשתה. משא"כ לגבי עבירה שהמעשה לא אמור להעשות ואין הקב"ה חפץ בו, אין המחשבה תופסת.

והן הן דברי הבית האוצר, שמחשבה פועלת במקום שהדבר אמור להיעשות.

דף עז

מיתת צדיקים – והתוספות שנכתבו בדם

"פרה מיטמאה טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר". והיינו שכיון שבתחילה היתה עומדת להיפדות.

בספר עטרת ישועה (פרשת חוקת) מבאר, דהנה אמרו חז"ל למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת.

פרה אדומה מביאה לעולם שני דברים: א) כח התורה, כמו שנאמר "זאת חוקת התורה", וכל קניני התורה נלמדים מפרשת פרה. ב) הפרה מביאה את השפעת העשירות והממון לעולם. הרמז הוא שפרה מטמאה את הטהורים ומטהרת את הטמאים. ה'טהרה' הוא כוח התורה, וה'טומאה' הוא כוח הממון.

כשחז"ל משווים בין מיתת צדיקים לפרה, הרי שההשוואה היא בהני תרתי: הילולת הצדיק מביאה לעולם קדושה גדולה וכן שפע ממון ופרנסה.

ויש לשאול, צדיק שנמצא ברום מעלתו בשמי מרומים, כיצד הוא שיין לעניני ממוון, וכיצד הוא נעשה צינור להשפעה חומרית? על זה מגיע מה שנאמר בסוגין "פרה מיטמאה טומאת אוכלין", כלומר יש לה שייכות לענינים גשמיים, וכל כך למה? "הואיל והיתה לה שעת הכושר", כלומר היה לה זמן שהיתה שייכת לחומר. וכך הצדיק מפני שהיה חי בעוה"ז ואז היתה לו שייכות לעניני הממוון, על כן גם כאשר חוסה בצל כנפי השכינה, נמשכת דרכו השפעה של שפע חומרי.

בספר דברי תורה לבעל המנחת אלעזר ממונקאטש (מהדו' תמינאה אות לא) מביא מה דאיתא בגמ' במגילה (ג, א) שכשהושע היה במלחמת העי הגיע המלאך ותבע אותו מדוע לא עסקו ישראל בתורה בלילה, מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק, שלן בעומקה של הלכה. וזה חידוש גדול, שכן היה נראה לפי דעתנו שחייילים שנלחמים במשך היום, לפחות בלילה הם ינוחו. אך קמ"ל שכדי להלחם וכדי להעמיד את כל המהלך של החיים, צריך האדם להיות עמל בתורה.

ומביא גם דברי רש"י בסוכה (מד, א) בשם סדר עולם על הכתוב (מלכים ב כד, טז) "הכל גבורים עושי מלחמה", וכי מה גבורה עושין בני"א הנתונים בשלשלאות של ברזל, אלא שגבורים היו במלחמתה של תורה וכו'. ועדיין קשה דהיאך היו אז יכולים לעסוק במלחמתה של תורה דהיינו פלפולים ובידורים עמוקים, ואיך כיוונו דעתם ומוחם, אם היו קשורים בשלשלאות של ברזל. אלא ודאי בעל כרחך, דגם בהיותם קשורים בכבלי ברזל, היו עסוקים בעיון במלחמתה של תורה.

ומסיים "והנה שמעתי בילדותי, מתלמידי חכמים חסידי עליון, מתלמידי זקני הגאון הקדוש מדינוב זי"ע בעל בני יששכר, שאמר, שמקובל אצלו כי רבותינו הק' בעלי התוס' זי"ע, אשר רובם מגדוליהם נהרגו עקה"ש כנודע, ובהיותם במאסר, וידעו כי למחר יקראו אותם לפני שוביהם הרשעים, ואם לא יודו לעבודתם אז יהרגו מיד, ואעפ"כ, בלילה שלפניו עסקו וכתבו חידושי תוספות הארוכים בפרק מרובה במסכת ב"ק". הוא לא מפרט באלו תוספות, אך באמת התוס' הארוך ביותר בפרק הוא בעמוד זה. הרי שבעת מסירת נפשם עקה"ש הם עוסקים במלחמתה של תורה בעומק עיונה. כך היתה מיתת צדיקים של בעלי התוס'.

אלו שתי נקודות שהצטרפו בדף זה לענין מיתת צדיקים: ההשפעה של מיתתם לעולם, וצורת ה'מיתת צדיקים' שבאה מתוך העמילות בתורה.

דף עה

השבת אתרוג מהודר

מי שאמר הרי עלי עולה, הפריש שור לנדרו, ונגנב ממנו. למסקנת הגמ' יכול הגנב להשיב כל דבר שיכול על ידו להתקיים הנדר (כגון כבש או עוף), אף שאין בזה קיום של מצוה מן המובחר.

בשו"ת מהר"ם מינץ (ס"י קיג) דן במי שגנב אתרוג מהודר מחבירו, האם יכול להשיב לו אתרוג פשוט הכשר לקיום המצוה, או שעליו להשיב אתרוג מהודר.

ומביא ראייה מהגמ' כאן שהגנב יכול להחזיר כבש או עוף ואין צריך להחזיר שור שהוא מצוה מן המובחר, כך באתרוג יכול להשיב לו אתרוג פשוט.

החכם צבי (ס"י קכ) משיג על הוכחתו, דשאני קרבן שאינו יכול למכור כדאמרין בפסחים (פט, ב) "המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום", וכיון דאינה בת דמים כלל, א"א לחייבו מטעם שיווי העולה אלא מטעם שהוא חייב לצאת ידי חובתו שקיבל עליו להקריב עולה, ושפיר פטר

נפשיה בכבש או עוף, אבל באתרוג מהודר, יש לו דמים ויכול למכרו, ואף שעילוי הדמים הוא מחמת ההידור, מה אכפת לן, סוף סוף האתרוג שווה ממוון רב, ובוודאי שהגנב צריך להחזיר לו כפי ערך האתרוג המהודר. וכן כתב במל"מ (מעשה הקרבנות פט"ז).

חילוק נוסף מובא בשואל ומשיב (ח"ג ס"י לג), ונוסיף מעט נופך על דבריו.

ענין הקרבנות הוא שכביכול הקרבן הוא 'צורך גבוה', וכמו שנאמר "קרבני לחמי לאישי", הרי שהקרבן הוא בבחינת הלחם של מעלה. ואמרו חז"ל "נחת רוח הוא לפני שאמרתי ונעשה רצוני". מעתה, אם התורה אומרת שאפשר לצאת ידי חובת הנדר בכבש ועוף, הרי בכך מתקיים נחת רוח שנעשה רצון ה'. משא"כ במצוות יש דין של 'זה ק-לי ואנווה', לאמור שיש דרגות שונות בקיום המצוה. ככל שאדם מוסיף בהידור ונוי המצוה, כך יש כאן יותר מצוה. ובפרט באתרוג שנאמר בו 'הדר'. מעתה, אדם הגונב אתרוג מחבירו, טוען כנגדו הבעלים שהוא רוצה לקיים מצוה ברמה גבוהה. אולם בקרבנות עיקר הדבר הוא "אמרתי ונעשה רצוני", כל שהקב"ה מתרצה בבהמה אחרת, הרי נתקיים עיקר 'צורך גבוה', ומה לי באיזו בהמה נעשה הדבר.

דף עט

גנב וגזלן

"מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן, זה השווה כבוד עבד לכבוד קונו, וזה לא השווה כבוד עבד לכבוד קונו. משל לשני בני"א שעשו משתה בעיר וכו'".

המפרשים מתקשים וכי באמת הגזלן עדיף מגנב, הרי יש קפיידא שלא לעשות עבירות בגלוי, וא"כ, הגזלן שחטא בפרהסיא יש בדבר תוספת חטא. המהר"ל (חי' אגדות) מביא את הגמ' (קידושין מ, א) שאדם הרואה שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויילך למקום שאין מכירים אותו, כדי שלא יחלל שם שמם בפרהסיא.

ומיישב המהר"ל ע"פ יסודו שמובא בכמה מקומות, שבזיון הוא הרבה יותר חמור מחוסר כבוד. וזהו המשל כאן, אדם שאינו מזמין אף אחד לסעודה, אמנם לא כיבד את המלך, אך גם לא ביזה אותו. אך מי שהזמין אחרים ולא את המלך, יש כאן בזיון. ועל כן אדם שמתגבר עליו יצרו ואינו מצליח להכניע אותו, מורים לו לעשות את העבירה בסתר. אך אדם שמחשיב בני אדם יותר מהקב"ה, זה זלזול במלך ועל כך החמירה התורה.

הסבר נוסף איתא בדברי הגרי"ז (סטנסיל פרשת כי תצא). גזלן הוא אדם שאינו מחושבן. הוא רואה דבר נחמד ומייד גוזלו וחוטפו. אבל גנב הרי עושה את המעשה דוקא בלילה, ורואים מכך שהוא אדם שמחשב דרכו. ומעתה, אם כבר הוא פועל עם חשבונות, מדוע אינו מחשיב את הקב"ה. יש כנגדו טענה על מה שאינו מפחד מה'. ואילו הגזלן אינו חושב על כלום, ואין עליו טענה גדולה.

ובזה מבאר הגרי"ז את הטענה הגדולה על עמלק. שאר האומות נלחמו בישראל מתוך פחד ודחף הישרדות. אך עמלק לא התנפל על ישראל בלי חשבון, אלא עשה חשבון ומצא זמן שישאל היה "עייף ויגע", וחשב שזה הזמן להשמידם, ומכיון שעשה חשבון ואת השי"ת לא הכניס כלל בחשבונו, הרי הוא "ולא ירא אלקים". לעומת זאת עמים אחרים לא עשו כלל חשבונות והתביעה עליהם פחותה.